

ЛЕКЦІЯ 4.

Меморати й мемуари українців – учасників та очевидців воєнних конфліктів 1914-1921, 1939-1945, 2014-2024 рр., як джерело історичних досліджень

ПЛАН-ПРОСПЕКТ:

Усні оповідання (історії) людей про особисту долю та події, очевидцем яких вони були (меморати). Типологічні подібності й відмінності і меморатів і мемуарів. Інтерв'ю, як основний метод створення меморату; проблема подвійного авторства.

Воєнні конфлікти та супутні їм стреси та переживання, як каталізатор продукування меморатів і мемуарів.

Психологічні аспекти створення зразків усних та писемних наративів про війну.

Типові тематичні сюжети оповідей.

Просопографічний портрет оповідачів/авторів.

Приклади й характеристика найбільш показових текстів:

I. Перша світова війна та Українська революція: військовослужбовці і воюючих армій (Іван Ярошенко, Іван Марусенко, Михайло Алексєєв, Олександр Замря, Олександр Вишнівський); учасники повстанського руху (Нестор Махно, Галина Кузьменко, Макар Кривцун й ін.).

II. Друга світова війна: воєнні (Микола Шматов); евакуйовані([...]. Смолянinov); оstarбайтери (Аза Семеренко).

III. Російсько-українська війна 2014 – 2024 рр.: військовослужбовці; поліцейські; волонтери([...]).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

БАЗОВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК:

1. Історичне джерелознавство : підручник / Я. С. Калакура та ін. К. : Либідь, 2002. 488 с. (<http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-171.html>).
2. Казьмірчук М. Г. Джерела особового походження. К. : Логос, 2010. 242 с.
3. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Львів, 1999. (https://chtyvo.org.ua/authors/Makarchuk_Stepan/Pysemni_dzherela_z_istorii_Ukrainy/).
4. Marius, Richard; Page, Melvin Eugene. A short guide to writing about history. New York: Pearson Longman, 2005. (<https://archive.org/details/shortguidetowrit00mari/mode/2up>).

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

5. «У вирі вселенських потрясінь»: мемуарна спадщина мешканців Степової України першої третини ХХ ст. / Упоряд. Мільчев В.І., Молдавська Т.І., Молдавський Р.Л. (Серія «Джерела з історії соціальних рухів на Півдні України». Випуск 3) Київ, 2014. 230 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Moldavskyi_Roman/U_vyri_vselenskykh_potriasyn_memuarna_spadschyna_meshkantsiv_Stepovoi_Ukrainy_pershoi_tretyny_XX_st/
6. Волониць В. С., Гедьо А. В. Делієва Олександра Агафонівна і її мемуари «1848–1998 р. 150 років з життя родини Делієвих» // Джерела з історії Південної України. Запоріжжя : Тандем-У, 2006. Т. 9. Ч. 2. С. 18-22. (Бібліотека ІФ ЗНУ).
7. Джерелознавство і археографія історії України: Матеріали до бібліографії / Укладач М. Ковальський. Інститут української археографії АН України. К., 1993. 104 с. (http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0015238).
8. Дорошенко Д. Мої спомини про давнє минуле (1901–1914 роки) : науково-популярне видання. К. : Темпора, 2007. 272 с. (<https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=10531>).
9. Записки гуляйпільського анархіста Вольдемара Антоні // Упорядник В. Чоп / Старожитності Південної України. Випуск 15. Запоріжжя: РА «Тандем У», 2006. 120 с. (Бібліотека ІФ ЗНУ).
10. Листи Зенона Кузелі до Михайла Грушевського / Упорядники В. Наулко, В. Старков // Старожитності Південної України. Випуск 11. Запоріжжя: РА «Тандем-У», 2005. 84 с. (Бібліотека ІФ ЗНУ).

11. Листи Мирона Кордуби до Михайла Грушевського і Федора Вовка / Упорядники В. Наулка, В. Старков // Старожитності Південної України. Випуск 14. Запоріжжя: РА «Тандем-У», 2005. 100 с. (Бібліотека ІФ ЗНУ).
12. Листування Б. Грінченко – Ф. Вовк / вступ та коментарі В. Наулка, Н. Карповець та Н. Зіневич // Старожитності Південної України. Випуск 7. Запоріжжя: РА «Тандем-У», 2001. 52 с. (Бібліотека ІФ ЗНУ).
13. Лях Д. З. Спогади про життя моє // Джерела з історії Південної України. Запоріжжя :Тандем–У, 2006. Т. 9. Ч. 2. С. 103–159.(Бібліотека ІФ ЗНУ).
14. Мемуари Михайла Алексеєва // Джерела з історії Південної України. Запоріжжя :Тандем–У, 2005. Т. 5. Кн. 2. С. 489–770.(Бібліотека ІФ ЗНУ).
15. Мільчев В.І., Кременчуцький І.Ю. Епістолярії мешканців південно-східних областей України: об'єкт дослідження та джерело інформації (1940-і – поч. 1990-х рр.) // Історія Степової України: стратегії дослідження та репрезентації. Збірник матеріалів наукової конференції. – Запоріжжя: АА Тандем, 2021. – С. 215-235. (Бібліотека ІФ ЗНУ).
16. Milchev V., Filas V. Ivan Shterev's memoirs as a source for studying the self-identification of the population living north of the Azov Sea in the 1920s–1930s under conditions of multiculturalism // *RevistadeEtnologie șiCulturologie. Chișinău*, 2022.Vol. XXXI.C. 75-83. (<https://ethnology.ich.md/arhive/1203>).
17. Молодик М. В. Спомини // Джерела з історіїПівденноїУкраїни. Запоріжжя : Тандем–У, 2005. Т. 5. Кн. 1. С. 321–376.(Бібліотека ІФ ЗНУ).
18. Пархоменко В. Національно-визвольна боротьба та революційні події 1914–1921 рр. в українській мемуаристиці / Наук. ред. О. П. Реєнт. Міністерство освіти і науки України; Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв: Іліон, 2014. 480 с. (<http://resource.history.org.ua/item/0009710>).
19. Рубель В. Історія... // Джерела з історії Південної України. Запоріжжя : Тандем–У, 2005. Т. 5. Кн. 1. С. 101–182. (Бібліотека ІФ ЗНУ).
20. Спогади В. А. Луцинського про маєток Попових (м. Василівка) та м. Олександрівськ // Спогади Луцинських :дворянська родина на зламі епох / упор. : А. Г. Олененко, В. М. Стойчев, В. М. Філас, Г. І. Шаповалов. Василівка ;Запоріжжя, 2013. С. 12–168.(Бібліотека ІФ ЗНУ).
21. Старовойтенко І. Листи Євгена Чикаленка як джерело просопографічної інформації про автора / Старовойтенко Інна // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. 2005. №12. С. 232. (http://resource.history.org.ua/publ/sid_2005_12_2_232). (Бібліотека ІФ ЗНУ).
22. Старовойтенко Ірина. Мемуари Є.Чикаленка та С.Ерастова як джерело історико-географічної інформації про Херсонщину та Кубань кін. ХІХ - поч. ХХ ст. // Історико-географічні дослідження в Україні. 2006. № 9. С. 452-465. (http://resource.history.org.ua/publ/geo_2006_9_452).

23. Усна історія російсько-української війни (2014 – 2019 роки). Випуск 1-5. К.: К.І.С., 2015-2019. (Бібліотека ІФ ЗНУ).

24. Чабан М. У старому Катеринославі (1905–1920 рр.): хрестоматія : місто на Дніпрі очима українських письменників, публіцистів і громадських діячів. Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2001. 360 с. (Бібліотека ІФ ЗНУ).

25. Чоп В. Селянські рукописи Південної України як історичне джерело // Джерела з історії Південної України. Запоріжжя :Тандем–У, 2005. Т. 5. Кн. 1. С. 47–73. (Бібліотека ІФ ЗНУ).

26. Щоденник Івана Ярошенка // Джерела з історії Південної України. Запоріжжя : Тандем-У, 2005. Т. 5. Кн. 1. С. 261–320.(Бібліотека ІФ ЗНУ).

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

27. Електронна бібліотека Інституту історії України НАН України ([http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=S&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21FMT=brief_elib&S21ALL=\(%3C.%3EIHU%3D!%3C.%3E\)&S21SRW=dp&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=15&S21CNR=10](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=S&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21FMT=brief_elib&S21ALL=(%3C.%3EIHU%3D!%3C.%3E)&S21SRW=dp&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=15&S21CNR=10)).

28. Електронна бібліотека Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України (http://archeos.org.ua/?page_id=16539).

29. «ПРОЖИТО»: власні історії в електронному корпусі щоденників (<https://prozhito.org/>).

30. ЧТИВО: Електронна бібліотека (<https://chtyvo.org.ua/genre/istorychna/books/>).

31. Preservation, storage and accessibility for archives of the pre-industrial rural society of the Ukrainian Steppe (EAP164). British Library (<https://eap.bl.uk/project/EAP164>).

32. Library Research: Primary and Secondary Sources. Bowling Green State University, Ohio (<https://libguides.bgsu.edu/c.php?g=227153&p=1505675>).

33. Repositories of Primary sources by University of Idaho (<http://www.uiweb.uidaho.edu/special-collections/other.html>).

34. Research Using Primary Sources. University of Maryland (<https://lib.guides.umd.edu/c.php?g=466216&p=3189977>).